Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy
ISSN 1896-8333, e-ISSN 2449-9013 nr 39(2)/2021

DOI: 10.5604/01.3001.0014.9220

Bogusław Kogut
Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej
e-mail: bogkog@gmail.com

Ratownictwo górskie, jaskiniowe i wysokościowe – służba, organizacja, obszary działania

STRESZCZENIE

Bezpieczeństwo jest priorytetem dla każdego społeczeństwa, szczególnie jeżeli dotyczy to terenów, gdzie niesienie pomocy jest dużym zagrożeniem zarówno dla osób, które znalazły się w niebezpieczeństwie, jak i ratujących. Prowadzenie działań ratowniczych w górach, jaskiniach oraz obiektach wysokościowych wymaga szczególnego przygotowania. Odpowiednio wyspecjalizowane służby, w tym Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Grupa Ratownictwa Jaskiniowego działająca w strukturach Polskiego Związku Alpinizmu oraz Państwowa Straż Pożarna, niosą pomoc osobom, które znalazły się w śmiertelnym niebezpieczeństwie. Odpowiednie współdziałanie tych podmiotów w dużych i złożonych akcjach ratowniczych jest receptą na ratowanie życia, zdrowia czy też mienia naszego społeczeństwa.

Słowa kluczowe: ratownictwo górskie, ratownictwo jaskiniowe, ratownictwo wysokościowe, działania ratownicze.

Bezpieczeństwo jest jednym z najważniejszych elementów naszego funkcjonowania. Katalog zagrożeń czyhających na człowieka i jego cenne wartości, godzących w jego bezpieczeństwo nieustanie się rozrasta, tworząc coraz obszerniejszy, a zarazem otwarty zbiór. Fakt ten wymusza potrzebę „prowadzenia intensywnych badań nad źródłami ich powstawania, skutecznymi formami i metodami ich wykrywania, monitorowania, ograniczania oraz ewentualnego likwidowania ich skutków”[1]. Zapewnienie bezpieczeństwa jest podstawowym konstytucyjnym obowiązkiem odpowiednich organów państwa względem obywateli jako podmiotów tegoż bezpieczeństwa.

Niniejszy artykuł odnosi się do zagrożeń występujących w szczególnym terenie górskim, jaskiniowym oraz wysokościowym, a także charakteryzuje nam podmioty, które niosą pomoc w tych właśnie szczególnych warunkach. Podmioty te to zarówno organizacje społeczne,

[1] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2011, s. 5.

jak i państwowe, współdziałające ze sobą podczas najtrudniejszych wyzwań w złożonych warunkach terenowych, gdzie wymagane jest doskonałe przygotowanie fizyczne, perfekcyjne wyszkolenie i najnowocześniejsze wyposażenie.

Nie ulega wątpliwości, że ratownictwo górskie zajmuje szczególne miejsce na mapie służb ratowniczych w kraju. Stale rosnąca liczba turystów odwiedzających nasze góry, a co za tym idzie zwiększająca się liczba wypadków i innych zdarzeń z ich udziałem, sprawiają, że ochrona życia i zdrowia ludzkiego w górach nabiera szczególnego znaczenia.

Nie tylko w kręgach ratowniczych od lat dostrzegano potrzebę regulacji ustawowych dotyczących bezpieczeństwa i ratownictwa w górach, z jednoczesnym wskazaniem Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (TOPR) oraz Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (GOPR) jako podmiotów odgrywających tu rolę wiodącą[2]. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie było uchwalenie ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich[3], która formalizuje kompetencje organizacyjne i ratownicze wskazanych podmiotów. Zgodnie z zapisami ustawy ratownictwo górskie określono jako organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia w górach, podmiotom tym przypisano także transportowanie zwłok z gór. Uprawnionymi do wykonywania ratownictwa górskiego są zgodnie z ustawą TOPR i GOPR oraz ewentualnie inne podmioty, które otrzymają na to zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych[4]. Ustawodawca nałożył na podmioty uprawnione do ratownictwa górskiego określone zadania ratownicze, które w szczególności polegają na:

- przyjęciu zgłoszenia o wypadku lub innym zdarzeniu;
- dotarciu na miejsce wypadku z wyposażeniem ratowniczym;
- udzieleniu kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- zabezpieczeniu i ewakuacji osób przebywających w górach z terenów stanowiących zagrożenie dla życia i zdrowia;
- transporcie osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia do miejsca, gdzie jest możliwe podjęcie medycznych czynności ratunkowych przez jednostki systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne (PRM), po uprzednim uzgodnieniu miejsca przekazania osoby, której udzielono pomocy w ramach działań ratowniczych, z dyspozytorem jednostki systemu PRM;
- poszukiwaniu osób zaginionych w górach;
- transporcie zwłok z gór[5].

Ustawodawca zobowiązał również podmioty wyszczególnione w ustawie do organizowania, kierowania, koordynacji i bezpośredniego prowadzenia działań ratowniczych, organizacji i prowadzenia szkoleń ratowników górskich i narciarskich oraz psów ratowniczych.

W gestii podmiotów prowadzących ratownictwo górskie jest także nadawanie uprawnień ratowniczych i instruktorskich w zakresie ratownictwa górskiego oraz ratownictwa narciarskiego, ratownictwa z użyciem psów, a także ratownictwa podwodnego w akwenach górskich

---

[2] R. Radkowski, *Ratownictwo w górach – problematyka odpowiedzialności za organizację działań*, „Zeszyty Naukowe SGSP" 2015, nr 53(1), s. 73.

[3] Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, Dz. U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1241 z późn. zm.

[4] R. Radkowski, op. cit., s. 74.

[5] Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach…, art. 6.

i jaskiniach. Podmioty prowadzą również stosowną dokumentację i rejestr podejmowanych działań ratowniczych[6].

Mówiąc o podmiotach ratowniczych prowadzących działania na terenach górskich, warto zwrócić uwagę, kto może być ratownikiem górskim. Ustawa określa, że jest to osoba, która spełnia wymagania określone w ustawie o Państwowym Ratownictwie Medycznym[7] dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu, ratownika medycznego lub ratownika oraz posiada uprawnienia ratownicze lub instruktorskie w zakresie ratownictwa górskiego, a także specjalistyczną wiedzę z zakresu technik ratownictwa górskiego i topografii obszaru, na którym działa dany podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa górskiego, zatrudniona lub pełniąca służbę w tym podmiocie, lub będąca członkiem tego podmiotu. Szczegółowe wymagania stawiane kandydatom na członków wyżej wskazanych podmiotów (ratowników górskich) wynikają z przepisów wewnętrznych wydawanych przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego[8]. Jak wspomniano wyżej, przepisy wewnętrzne podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa górskiego określają szczegółowe wymagania stawiane kandydatom na ratowników górskich przyjmowanych w poczet członków tych podmiotów. Członkostwo w podmiotach uprawnionych do wykonywania ratownictwa górskiego może mieć różny charakter.

Co warto podkreślić, w strukturze organizacyjnej TOPR wyodrębniono Straż Ratunkową TOPR, której zadaniem jest w szczególności organizowanie, koordynowanie i bezpośrednie prowadzenie działań ratowniczych w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich oraz kierowanie nimi, organizowanie i prowadzenie szkolenia ratowników górskich i narciarskich oraz opracowywanie komunikatów lawinowych. Powołany wyżej Regulamin Straży określa prawa i obowiązki członków Straży Ratunkowej oraz jej organizację. Regulamin Straży ustala następujące stopnie dla ratowników górskich, członków Straży Ratunkowej: kandydat, ratownik górski, starszy ratownik górski, instruktor aspirant ratownictwa górskiego, instruktor ratownictwa górskiego, starszy instruktor ratownictwa górskiego, instruktor senior[9].

Członkami TOPR i GOPR mogą być zarówno obywatele RP, jak i cudzoziemcy. Przepisy wewnętrzne podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa górskiego określają szczegółowe wymagania stawiane osobom ubiegającym się o status członka ww. kategorii. Dokonując pewnej egzemplifikacji, należy zwrócić uwagę, że członkami wspomnianych podmiotów mogą być tylko osoby posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Od kandydatów na członków ww. organizacji (ratowników górskich) wymaga się odpowiedniego stanu zdrowia potwierdzonego stosownym zaświadczeniem o braku przeciwwskazań do podejmowania działań w charakterze ratownika, posiadania osiągnięć górskich, odpowiedniej sprawności fizycznej, umiejętności jazdy na nartach w różnych warunkach terenowych (narciarstwo wysokogórskie i na trasach przygotowanych), znajomości technik

---

[6] Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach…, art.7.

[7] Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 2195).

[8] Zob. Statuty GOPR i TOPR; Regulamin Służby Górskiej GOPR; Regulamin Straży Ratunkowej TOPR; Zarządzenie Naczelnika TOPR nr 5/2012 z dnia 25 maja 2012 r., określające szczegółowe wymagania oraz zasady przeprowadzania egzaminów i sposób powoływania komisji egzaminacyjnej w celu przyjęcia w poczet członków kandydatów TOPR.

[9] P. Ruczkowski, *Status prawny ratowników górskich– wybrane zagadnienia,* s. 430, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/156639/ruczkowski_status_prawny_ratownikow_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y, dostęp: 15.12.2020 r.

wspinaczkowych, zasad asekuracji i autoratownictwa podczas wspinaczki skalnej, znajomości topografii terenu górskiego [10].

Członkiem czynnym Straży Ratunkowej wraz z uzyskaniem stopnia ratownika górskiego może być osoba, która:

- ukończy staż kandydacki określony przez Zarząd TOPR,
- ukończy cały zakres szkolenia podstawowego wraz z pozytywnym zaliczeniem egzaminów końcowych szkolenia podstawowego (program szkolenia podstawowego oraz zasady przeprowadzania egzaminów określa Naczelnik),
- spełni wymagania aktywności górskiej konieczne do odbycia stażu kandydackiego określone przez Naczelnika,
- wypracuje co najmniej 240 godzin pracy społecznej rocznie,
- weźmie udział w co najmniej pięciu wyprawach ratunkowych w okresie stażu kandydackiego.

Odpowiednikiem Straży Ratunkowej w przypadku GOPR jest Służba Górska. Szczegółowe prawa i obowiązki Służby Górskiej, wymagania kwalifikacyjne, zasady uzyskiwania stopni służbowych oraz przenoszenia w stan pozasłużbowy określa Regulamin Służby Górskiej uchwalony przez Zarząd Główny. W skład Służby Górskiej wchodzą członkowie rzeczywiści i kandydaci [11]. Regulamin Służby Górskiej w zależności od stopnia wyszkolenia przewiduje następujące stopnie ratownicze:

- ratownik górski – kandydat,
- ratownik górski,
- starszy ratownik górski,
- instruktor ratownictwa górskiego,
- starszy instruktor ratownictwa górskiego.

Przełożonym Służby Górskiej jest naczelnik grupy. Co warto podkreślić, Regulamin Służby Górskiej zrównuje prawa i obowiązki ratowników górskich bez względu na ich status prawny (ratowników zawodowych i ratowników ochotników). Stosownie do jego treści w działalności ratowniczej członków Służby Górskiej istnieje zasada pełnej integracji praw i obowiązków, które są jednakowe dla wszystkich ratowników, bez względu na ich osobisty status, tj. pełnej ochotniczości lub zawodowego związania z GOPR. Regulamin przewiduje także możliwość wezwania i dopuszczenia do akcji lub wyprawy ratunkowej osób niebędących członkami Służby Górskiej. Może to nastąpić w stanie wyższej konieczności. Do osób tych w czasie trwania działań ratowniczych stosuje się przepisy regulaminu tak, jakby były one członkami Służby Górskiej [12]. Do zadań Służby Górskiej należy prowadzenie działalności ratowniczej. Służba Górska wykonuje swe zadania w ramach poszczególnych grup.

Zwróćmy uwagę na jeszcze jeden rodzaj ratownictwa, a mianowicie ratownictwo jaskiniowe. Należy przyznać, że wzrastający ruch turystyczny nie omija także obiektów jaskiniowych. Jaskinie turystyczne pomimo swojej dostępności i łatwości eksploracji są miejscem zdarzeń – wypadków wymagających interwencji wyspecjalizowanych służb ratowniczych.

---

[10] Zob. § 7 Regulaminu Straży oraz § 2 i § 5 Zarządzenia Naczelnika TOPR nr 5/2012 z dnia 25 maja 2012 r., określające szczegółowe wymagania oraz zasady przeprowadzania egzaminów i sposób powoływania komisji egzaminacyjnej w celu przyjęcia w poczet członków kandydatów TOPR.

[11] Statut Stowarzyszenia Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, przyjęty Uchwałą nr 1 Nadzwyczajnego Zjazdu Delegatów GOPR z dnia 15 czerwca 2019 r.

[12] K. Morozowicz, P. Halemba, *Ratownictwo górskie. Psychologiczne i organizacyjne aspekty zarządzania bezpieczeństwem w górach*, AWF, Katowice 2012, s. 39.

Sumaryczna liczba zinwentaryzowanych jaskiń w Polce to 43 952[13]. Za kryterium określającym jaskinie jako obiekty turystyczne ogólnodostępne można przyjąć możliwość wejścia do jaskini bez specjalnego przygotowania sprzętowego i bez specjalnych umiejętności. Jaskinie turystyczne znajdują się w Tatrach, w Górach Świętokrzyskich, na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, w Sudetach, w Beskidach i na Pomorzu Gdańskim. Część tych obiektów posiada infrastrukturę w postaci oświetlenia elektrycznego i oznakowania, a do ich zwiedzania wystarcza ubranie turystyczne i własne źródło światła. Poza jaskiniami, które są ogólnodostępne i przygotowane do zwiedzania, wejście do większości znajdujących się w Polsce jaskiń wymaga posiadania przynajmniej podstawowego wyposażenia jaskiniowego, umiejętności jego użycia oraz wiedzy o układzie i charakterze jaskini[14].

Z uwagi na geograficzne rozmieszczenie większości jaskiń (pasma górskie) ratownictwo jaskiniowe wchodzi w zakres kompetencji ratownictwa górskiego. W Polsce kompetencje takie posiada Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe działające na terenie Tatr oraz Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe działające w siedmiu Grupach Regionalnych. Poza strukturami ratownictwa górskiego kompetencje do prowadzenia działań ratowniczych w warunkach podziemnych posiada Grupa Ratownictwa Jaskiniowego (GRJ PZA) działająca w strukturach Polskiego Związku Alpinizmu (PZA) oraz ratownicy górniczy pracujący w Zakładowych i Okręgowych, a także w Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego. W przypadku szczególnie trudnych akcji ratownicy jaskiniowi wspomagani są przez inne służby ratownicze: Państwowe Ratownictwo Medyczne (PMR), Policję, jednostki Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Straży Pożarnych. Zapewniają one niezbędną pomoc związaną z transportem, logistyką akcji czy zabezpieczeniem terenu. Podstawowym celem jaskiniowej akcji ratowniczej jest jak najszybsze dotarcie ratowników do poszkodowanego, udzielenie pomocy w formie wymaganej przez jego stan oraz szybka i bezpieczna ewakuacja na powierzchnię, gdzie następuje przekazanie jednostce PRM[15].

W ramach swoich struktur organizacyjnych Grupy Regionalne GOPR posiadają zespoły ratowników o specjalnym przygotowaniu i wyszkoleniu. Działają one według przygotowanych procedur przewidujących powiadamianie ratowników, przygotowanie i transport sprzętu do ratownictwa jaskiniowego, a także sposób prowadzenia samej akcji przy zastosowaniu odpowiednich, zunifikowanych technik ratowniczych[16]. Zespoły takie mają przygotowane zestawy specjalistycznego sprzętu obejmującego elementy jaskiniowego wyposażenia indywidualnego oraz sprzętu do technik linowych, noszy jaskiniowych i systemów prowadzenia łączności głosowej. Taka organizacja oraz sposób zorganizowania pozwala na skrócenie czasu od momentu zgłoszenia zdarzenia jaskiniowego do chwili dotarcia do poszkodowanego i rozpoczęcia właściwych działań ratowniczych, udzielenia kwalifikowanej pomocy medycznej i ewakuacji osób poszkodowanych z wnętrza jaskini na powierzchnię[17].

W ramach działania Grupy Regionalnej GOPR czynności ratowników podlegają Naczelnikowi Grupy jako przełożonemu Służby Górskiej, natomiast za koordynację z innymi

---

[13] Państwowy Instytut Geologiczny, http://jaskiniepolski.pgi.gov.pl, dostęp: 15.12.2020 r.

[14] T. Puczyłowski, *Turystyka jaskiniowa – kolejne wyzwanie dla ratownictwa górskiego*, „Bezpieczeństwo – Teoria i Praktyka" 2019, nr 2, Kraków, s. 74–75.

[15] Ibidem, s. 76.

[16] Statut Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, http://www.gopr.pl/gopr/statut-gopr, dostęp: 15.12.2020 r.

[17] T. Puczyłowski, op. cit., s. 77.

służbami odpowiada Ratownik Dyżurny. Pion wyszkolenia odpowiada za właściwe przeszkolenie ratowników oraz przeprowadzanie akcji pozorowanych i unifikację procedur ratowniczych[18].

Z uwagi na małą ilość jaskiń dostępnych dla turystyki kwalifikowanej tego rodzaju zdarzeń przytrafia się zaledwie kilka rocznie. W latach 2010–2018 na terenie działania Grupy Beskidzkiej GOPR takich akcji było 13; dla porównania – sezon 2018/2019 obejmował sumarycznie 152 górskie działania ratownicze[19]. Na obszarze działania Grupy Jurajskiej, z uwagi na większą ilość jaskiń oraz ich większą atrakcyjność turystyczną, akcji jaskiniowych jest już znacznie więcej: w latach 2010–2018 odbyło się w rejonie działania Grupy Jurajskiej GOPR 40 ratunkowych akcji jaskiniowych[20].

Akcje prowadzone w ratownictwie jaskiniowym (korzystając z doświadczenia ratowników, którzy brali w nich udział), można scharakteryzować określonymi cechami działań ratowniczych:

- zdarzają się rzadko w porównaniu z innymi działaniami ratowniczymi GOPR w Polsce lub innych służb ratownictwa górskiego;
- zawiadomienie o wypadku może wpłynąć tylko od osoby towarzyszącej poszkodowanemu lub osoby zaniepokojonej jego nieobecnością (sam poszkodowany nie ma możliwości wezwania pomocy);
- długi czas uruchomienia procedur jaskiniowych, co spowodowane jest koniecznością wezwania ratowników mających specjalne wyszkolenie jaskiniowe i wyposażonych w specjalistyczny sprzęt;
- długi czas dotarcia do poszkodowanego – z uwagi na odległą lokalizację jaskiń, częsty brak bezpośredniego dojazdu do otworu jaskini oraz potrzebę pokonania przez ratowników jaskiniowej trasy przejścia;
- trudne warunki przeprowadzania procedur związanych z wykonywaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy: ograniczona przestrzeń jaskini, wilgoć, niska temperatura;
- długi czas ewakuacji w jaskini, a tym samym długi czas do momentu przekazania poszkodowanego jednostce PRM.

Wszystkie te elementy powodują, że ratunkowa akcja jaskiniowa jest długotrwała oraz złożona organizacyjnie i logistycznie. Elementy te wpływają niekorzystnie na podstawowy i krytyczny element akcji ratowania zdrowia i życia ludzkiego, jakim jest czas[21].

Podczas prowadzenia każdej akcji ratowniczej kluczowym jej elementem jest niezawodny system łączności zapewniający sprawną komunikację głosową pomiędzy ratownikami. W warunkach jaskiniowych nie sprawdzają się konwencjonalne radiowe systemy łączności, z której zwykle korzystają służby ratownicze. Powstały zatem systemy umożliwiające prowadzenie łączności głosowej pomiędzy zespołem ratowników znajdujących się w jaskini a koordynatorem akcji pozostającym na stanowisku przy otworze jaskini. Do dyspozycji ratowników są systemy przewodowe, wymagające podłączenia urządzeń łączności do kabla telekomunikacyjnego poprowadzonego wzdłuż trasy jaskini, oraz systemy oparte na kablu promieniującym LFC (*Leaky Feeder Cable*), wykorzystujące specjalny przewód antenowy umożliwiający prowadzenie komunikacji za pomocą radiotelefonów. Dostępny jest także

[18] Grupa Beskidzka GOPR, Regulamin Służby Górskiej – materiały wewnętrzne, niepublikowane.
[19] Grupa Beskidzka GOPR, statystyki działań ratowniczych – materiały wewnętrzne, niepublikowane.
[20] Grupa Jurajska GOPR, statystyki działań ratowniczych – materiały wewnętrzne, niepublikowane.
[21] T. Puczyłowski, op. cit., s. 78.

system bezprzewodowy wykorzystujący zjawisko przenikania fal radiowych niskiej częstotliwości przez górotwór TTE (*Through the Earth*)[22].

Nowym kierunkiem rozwiązań podczas prowadzenia akcji ratunkowych w jaskiniach jest wykorzystanie dronów. Dzięki małym rozmiarom i odpowiednim kamerom możliwe jest wykonywanie lotów w zakamarkach jaskiń, które są trudno dostępne. Daje to szanse na szybsze odnalezienie osób zaginionych i – co ważne – możliwość dostarczenia im potrzebnych środków pierwszej pomocy jeszcze przed przybyciem służb ratowniczych. Drony mogą być również przydatne w transporcie sprzętu oraz różnego rodzaju medykamentów[23].

W celu doskonalenia technik ratowniczych, pogłębiania wiedzy oraz zapoznawania się z nowościami sprzętowymi organizowane są akcje pozorowane i ćwiczenia ratownicze. Ćwiczenia są organizowane w warunkach rzeczywistych – w jaskiniach, a ich przebieg jest zwykle bardzo realistyczny, ponieważ ratownicy do końca nie mają świadomości, że biorą udział w akcji pozorowanej. Doskonalenie technik ratowniczych odbywa się także dzięki specjalistycznej infrastrukturze szkoleniowej[24].

W celu doskonalenia technik ratowniczych oraz wymiany doświadczeń pomiędzy organizacjami zajmującymi się ratownictwem jaskiniowym w 2012 roku została we Francji powołana ECRA (European Cave Rescue Assiocation). Stowarzyszenie to zrzesza obecnie 20 ratowniczych organizacji specjalizujących się w ratownictwie jaskiniowym: z Austrii, Bułgarii, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Czarnogóry, Izraela, Niemiec, Rumunii, Serbii, Słowenii, Szwajcarii, Turcji, Węgier oraz Włoch. Polską organizacją zrzeszoną w ECRA jest Grupa Ratownictwa Jaskiniowego przy PZA. GOPR pozostaje wciąż na etapie zgłaszania swojego członkostwa w ECRA[25].

Jaskiniowe akcje ratunkowe są złożone i często długotrwałe, wymagają zaangażowania specjalnie wyszkolonych ratowników wyposażonych w dedykowany sprzęt specjalistyczny. Ratownictwo górskie przejęło na siebie rolę wiodącą w ratownictwie jaskiniowym. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Grupa Ratownictwa Jaskiniowego prowadzą jaskiniowe działania ratownicze zgodnie ze swoją działalnością statutową, dbając o doskonalenie i unifikację stosowanych technik i procedur ratowniczych.

Przedstawione podmioty ratownicze (TOPR, GOPR, GRJ PZA) prowadzą działania ratownicze na terenach górskich i w jaskiniach, ale również poza tym terenami występują zdarzenia wymagające użycia technik alpinistycznych w celu niesienia pomocy poszkodowanym znajdującym się na obszarach trudno dostępnych czy też obiektach wysokich lub wysokościowych. Zadania w tym obszarze są realizowane głównie przez Państwową Straż Pożarną (PSP). Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego[26] określa w § 4 ust. 3, pkt 20, iż Komendant Główny PSP jako organizator krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG) jest odpowiedzialny za opracowanie zasad organizacji

---

[22] L.K. Bandyopadhyay, S.K. Chaulya, P.K. Mishra, *Wireless Communication in Underground Mines*, Springer 2010, s. 45.

[23] J. Merkisz, A. Nykaza, *Perspektywy rozwoju i wykorzystania bezzałogowych statków powietrznych w służbach ratowniczych*, „Bezpieczeństwo i Ekologia" 2016, nr 6, Ceon, s. 293.

[24] T. Puczyłowski, op. cit., s. 79.

[25] Ibidem, s. 81.

[26] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, Dz.U. 2017 poz. 1319.

działań specjalistycznych grup ratownictwa wysokościowego w KSRG. Zasady te zostały opracowane i wdrożone do wykonania we wrześniu 2020 roku[27], zastępując zasady, które obowiązywały od lipca 2013 roku. W przywołanych zasadach określono: zakres podstawowy ratownictwa wysokościowego to wykonanie czynności ratowniczych w miejscach trudno dostępnych, szczególnie na wysokości, jak również poniżej poziomu terenu przez podmioty włączone do KSRG, przy wykorzystaniu standardowego sprzętu i technik podstawowych, wykorzystywanych w podmiotach KSRG (zakres podstawowy jest wykonywany przez wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze PSP). Zakres specjalistyczny obejmuje również wykonywanie czynności ratowniczych w miejscach trudno dostępnych i poniżej poziomu terenu przez specjalistyczne grupy ratownictwa wysokościowego, gdzie konieczne jest użycie technik alpinistycznych oraz specjalistycznego sprzętu, a także statków powietrznych, w głównej mierze śmigłowców.

Ratownictwo wysokościowe jest to zespół czynności podjętych w celu ratowania ludzi i zwierząt, zwłaszcza w miejscach i terenach trudno dostępnych, na wysokości i poniżej poziomu ziemi. Należy również także wiedzieć, że ratownictwo wysokościowe wspomaga działania związane z ratowaniem zagrożonego życia i zdrowia ludzi oraz zwierząt, mienia i środowiska, podczas gaszenia pożarów, ratownictwa medycznego, technicznego, chemicznego i ekologicznego oraz klęsk żywiołowych[28].

Komendanci powiatowi i miejscy PSP, każdy na terenie swojego działania, są odpowiedzialni za zorganizowanie ratownictwa wysokościowego w zakresie podstawowym, uwzględniając współpracę z Ochotniczymi Strażami Pożarnymi mogącymi wesprzeć te działania oraz najbliższą Specjalistyczną Grupą Ratownictwa Wysokościowego (SGRW), a także innymi podmiotami ratowniczymi i służbami w oparciu o umowy i porozumienia.

Proces organizacji ratownictwa wysokościowego w zakresie podstawowym powinien być poprzedzony analizą zagrożeń, o której mowa w rozporządzeniu[29], biorąc pod uwagę specyfikę obszarów chronionych, uwzględniając w szczególności między innymi:

- obszary zamieszkałe;
- obiekty podstawowej infrastruktury przemysłowej i komunikacyjnej (np. słupy, kominy, maszty, wiadukty itp.);
- studnie i kamieniołomy;
- skalne obiekty naturalne oraz sztuczne, powierzchniowe i podziemne;
- linowe koleje gondolowe i krzesełkowe;
- obszary leśne[30].

Należy także uwzględnić, że dla każdej jednostki przygotowanej do podjęcia działań ratownictwa wysokościowego ustala się obszar chroniony, zdefiniowany jako strefa, w której ta jednostka podejmie działanie ratownicze w najkrótszym czasie. Docelowa sieć i plan rozwoju jednostek przygotowanych do ratownictwa wysokościowego w zakresie podstawowych czynności ratowniczych powinny zostać zawarte w powiatowym planie ratowniczym.

---

[27] *Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, Warszawa 2020 r.

[28] *XXX lat ratownictwa wysokościowego w ochronie przeciwpożarowej w Polsce*, red. D. Wróblewski, CNBOP-PIB, Józefów 2010, s. 63.

[29] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, Dz. U. 2017 poz. 1319.

[30] *Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego…*, s. 8.

Planowana liczba i rozmieszczenie jednostek zdolnych do podjęcia działań ratownictwa wysokościowego w zakresie podstawowym na terenie powiatu powinny uwzględniać stopień zagrożenia poszczególnych gmin w powiecie określony w analizie zagrożeń, rozkład terytorialny zdarzeń wymagających podjęcia działań ratownictwa wysokościowego w ostatnich 10 latach, lokalizację oraz gotowość operacyjną specjalistycznych grup ratownictwa wysokościowego KSRG, lokalizację oraz gotowość operacyjną innych podmiotów ratowniczych, zasięgi obszarów chronionych takich samych jednostek w sąsiednich powiatach[31].

Ratownictwo wysokościowe w zakresie specjalistycznym w KSRG realizuje właściwy terytorialnie komendant wojewódzki PSP, uwzględniając jednocześnie współpracę z innym podmiotami ratowniczymi i służbami zdolnymi do podejmowania działań w tym zakresie. Są tworzone na bazie komend miejskich bądź powiatowych w oparciu o krajowy plan sieci jednostek ratownictwa specjalistycznego poprzez decyzję właściwego terenowo Komendanta Wojewódzkiego PSP. Tworzy się je na bazie jednej jednostki ratowniczo-gaśniczej bądź ochotniczej straży pożarnej włączonej do KSRG.

Proces organizacji ratownictwa wysokościowego w zakresie specjalistycznym jest poprzedzony – podobnie jak w przypadku ratownictwa na poziomie podstawowym – stosowną analizą, która była już opisana wcześniej, ważne jednak jest uwzględnienie w niej następujących obiektów:

- budynki wysokie i wysokościowe;
- inne obiekty wysokie i wysokościowe (kominy elektrociepłowni, maszty telewizyjne, radiowe, przekaźnikowe, wieżowe instalacje przemysłowe, elektrownie wiatrowe, słupy linii energetycznych itp.);
- studnie, tunele, sztolnie, jaskinie;
- naturalne obiekty skalne i kamieniołomy;
- linowe koleje gondolowe i krzesełkowe;
- wiadukty;
- rejony uprawiania sportów spadochronowych i paralotniowych w pobliżu obszarów leśnych[32].

Ratownictwo wysokościowe w zakresie specjalistycznym jest realizowane przez Specjalistyczne Grupy Ratownictwa Wysokościowego, które spełniają standardy gotowości, wyszkolenia i wyposażenia określone w zasadach. W zależności od możliwości realizowania zadań ratowniczych, liczebności dostępnych ratowników i ich kwalifikacji oraz wyposażenia technicznego SGRW utrzymują gotowość operacyjną poziomu A lub B, AS albo BS. Utrzymanie gotowości określonego poziomu wymaga spełnienia wszystkich standardów w zakresie realizowanych działań ratowniczych, liczebności dostępnych ratowników i ich kwalifikacji oraz wyposażenia technicznego określonego dla danego poziomu[33].

Spróbujmy teraz krótko scharakteryzować, na czym polegają poszczególne poziomy gotowości operacyjnej. Gotowość operacyjna poziomu A jest określana jako zdolność do podjęcia działań w zakresie ratowania życia, zdrowia i mienia poprzez wykonywanie czynności ratowniczych, które wykraczają poza zakres podstawowy ratownictwa wysokościowego, a są wykonywane za pomocą technik linowych i sprzętu wykorzystywanego przez SGRW. Zadania te są wykonywane przez co najmniej 3 ratowników o minimalnych

[31] Ibidem, s. 9.
[32] Ibidem, s. 11.
[33] Ibidem, s. 18.

kwalifikacjach ratownika wysokościowego i wyposażonych w sprzęt przy niezwłocznym czasie ich alarmowania. Natomiast gotowość operacyjna poziomu B wymaga tych samych kwalifikacji i sprzętu, natomiast w gotowości musi być co najmniej 5 ratowników gotowych niezwłocznie podjąć działania. SGRW poziomu gotowości A powinna składać się z co najmniej 18 ratowników oraz dowódcy oraz organizacja grupy winna zapewnić zgodnie z wymogami gotowości operacyjnej grupy 3 ratowników do natychmiastowego podjęcia działań. Natomiast grupa poziomu gotowości B składa się z co najmniej 30 ratowników oraz dowódcy, powinna zapewnić każdorazowo wystawienie 4 ratowników i dowódcy do podjęcia działań. Zasadniczą różnicą tych grup jest ich liczebność. Grupa włączona do odwodu wojewódzkiego liczy minimum 19 ratowników, natomiast do odwodu centralnego – 31 ratowników. Zadania do wykonania przez grupy określonego poziomu są praktycznie identyczne. Aby zapewnić możliwość natychmiastowego podjęcia działań ratowniczych, w bezpośredniej dyspozycji, w każdym czasie na poziomie wojewódzkim jest w gotowości jeden zastęp ratownictwa wysokościowego składający się z dowódcy oraz dwóch ratowników. Na poziomie centralnym w pełnej gotowości jest sekcja ratownictwa wysokościowego składająca się z dowódcy oraz dwóch zastępów. Dowodzący działaniami w zakresie ratownictwa wysokościowego to kolejno: dowódca zastępu, dowódca sekcji oraz dowódca specjalistycznej grupy ratownictwa wysokościowego. Wytyczne funkcjonowania SGRW określają przygotowanie i realizację podstawowych czynności ratowniczych w ratownictwie wysokościowym, minimalny zakres szkolenia i kwalifikacji, a także minimalne wyposażenie sprzętowe. W ramach tworzonych grup specjalistycznych ratownictwa wysokościowego możemy także spotkać grupy poziomu gotowości AS i BS, są to grupy posiadające w swych szeregach co najmniej sześciu ratowników przygotowanych do ratownictwa śmigłowcowego. SGRW jest tworzona przez ratowników wysokościowych pełniących służbę w jednej jednostce ratowniczo-gaśniczej PSP[34].

Każdego dnia właściwe terytorialnie stanowiska kierowania PSP wszystkich szczebli analizują gotowość operacyjną SGRW w województwie, miejsca ich stacjonowania i obszary chronione. Dowodzący działaniami ratowniczymi SGRW każdorazowo określa jej skład do wykonania zadania i może powiększyć jej skład potrzebny do wykonania zadań lub wezwać dodatkowo kolejną grupę. Podczas akcji ratowniczych o zróżnicowanym charakterze grupa może tworzyć odrębny odcinek bojowy, a działania ratownicze zarówno na poziomie podstawowym, jak i specjalistycznym wymagają skoordynowania z innymi podmiotami ratowniczymi.

Dowódca specjalistycznej grupy ratownictwa wysokościowego, przybywając na miejsce zdarzenia, rozpoznaje i ocenia sytuację, przedstawia kierującemu działaniem ratowniczym informację o przeprowadzonym rozpoznaniu i przyjętym zamiarze taktycznym. Zadaniem grupy jest jak najszybsze dotarcie na miejsce zdarzenia, przeprowadzenie rozpoznania, szybkie dotarcie do osób potrzebujących pomocy oraz ich zabezpieczenie, udzielenie kwalifikowanej pierwszej pomocy, a następnie przygotowanie do ewakuacji i przeprowadzenie ewakuacji ze strefy zagrożonej, po czym następuje lokalizacja i likwidacja zagrożenia lub też ograniczenie innych zagrożeń[35].

---

[34] *Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego…*, s. 19.

[35] *Skrypt do szkolenia z ratownictwa wysokościowego realizowanego prze KSRG w zakresie podstawowym*, KG PSP, Warszawa 2019, s. 9.

Komendanci miejscy/powiatowi, a także komendanci wojewódzcy PSP, którzy w swym obszarze chronionym posiadają tereny górskie, uwzględniają w procesie planowania przepisy dotyczące zachowania bezpieczeństwa w górach (jaskiniach) oraz uwzględniają zapisy porozumienia zawartego pomiędzy Komendantem Głównym PSP a GOPR, TOPR czy też Polskim Związkiem Alpinizmu [36].

Dobrym przykładem w zakresie odpowiedniego współdziałania podmiotów ratowniczych w zakresie bezpieczeństwa w górach jest województwo małopolskie, gdzie w dniu 3 lipca 2018 roku w Komendzie Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie odbyło się spotkanie podsumowujące kilkumiesięczne prace dotyczące ustalenia szczegółowych zasad współdziałania pomiędzy grupami GOPR funkcjonującymi na terenie województwa małopolskiego a krajowym systemem ratowniczo-gaśniczym funkcjonującym na terenie tegoż województwa. Efektem spotkania było podpisanie zaktualizowanych porozumień pomiędzy Małopolskim Komendantem Wojewódzkim PSP a grupami regionalnymi Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego – Grupa Jurajska, Grupa Krynicka, Grupa Podhalańska, Grupa Beskidzka. Podpisane porozumienia regulują zasady współdziałania w zakresie wzajemnego powiadamiania i informowania o zdarzeniach ratowniczych w ramach obszarów współdziałania, a także organizowania wspólnych szkoleń, ćwiczeń i manewrów. Integralną częścią porozumień jest katalog zdarzeń opracowany na podstawie rzeczywistych zdarzeń, jakie miały miejsce na przestrzeni ostatnich 10 lat, podczas których były prowadzone wspólne działania podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego i GOPR-u. W katalogu wskazane zostały podmioty odpowiedzialne za organizację akcji ratowniczych, podmioty współdziałające, a także przypadki wzajemnego powiadamiania się o prowadzonych działaniach. Na podstawie podpisanych porozumień właściwi terytorialnie komendanci powiatowi i miejscy PSP podpisali szczegółowe zasady współpracy na obszarze powiatów, w których funkcjonują regionalne grupy GOPR [37].

Przykładem odpowiedniego współdziałania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w górach było zdarzenie w dniu 22 sierpnia 2019 roku w trakcie burzy, która przeszła wczesnym popołudniem przez Tatry Zachodnie. W wyniku uderzeń co najmniej kilku doziemnych wyładowań atmosferycznych (piorunów) porażeni zostali turyści, większość ofiar przebywała w tym czasie w okolicy szczytu Wielkiego Giewontu. Pięć osób zginęło (4 po stronie polskiej i 1 po stronie słowackiej), a 157 zostało rannych. Najwięcej ofiar spowodował piorun, który ok. 13:25 uderzył w skały i łańcuchy w pobliżu krzyża na Giewoncie. Wielu turystów doznało porażenia, gdy trzymali się metalowych łańcuchów, ponadto prąd przepłynął po mokrych skałach. Część poszkodowanych doznała obrażeń (m.in. złamań i stłuczeń) w wyniku upadku z dużej wysokości, poza tym w wyniku uderzenia pioruna kamienie różnej wielkości odprysły, raniąc kolejne osoby. Stan wielu poszkodowanych był ciężki, zagrażający życiu. W akcję ratunkową zaangażowanych było ok. 180 ratowników, w tym 80 ratowników TOPR. Rannych przez kilka godzin przewożono śmigłowcami TOPR-u, LPR-u i Policji [38] na lądowisko przed szpitalem w Zakopanem, gdzie strażacy JRG

---

[36] *Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego…*, s. 22.

[37] B. Kogut, *Rola i znaczenie współdziałania podmiotów państwowych oraz społecznych w zakresie bezpieczeństwa powszechnego – aspekty teoretyczne i praktyczne* [w:] *Racjonalizacja zarządzania jednolitymi formacjami mundurowymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne*, Tom IV, SGSP, Warszawa 2019, s. 166.

[38] https://pl.wikipedia.org/wiki/Burza_w_Tatrach_(2019), dostęp: 18.12.2020 r.

Zakopane przygotowali punkt przyjęć poszkodowanych w rozłożonych namiotach pneumatycznych, udzielając jednocześnie kwalifikowanej pierwszej pomocy. Akcja ta jest przykładem, jak podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo przy odpowiednim współdziałaniu i koordynacji są w stanie podjąć nawet najtrudniejsze wyzwania.

Bibliografia

XXX lat ratownictwa wysokościowego w ochronie przeciwpożarowej w Polsce, red. D. Wróblewski, CNBOP-PIB, Józefów 2010.

Bandyopadhyay L.K., Chaulya S.K., Mishra P.K., *Wireless Communication in Underground Mines*, Springer 2010.

Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych, red. B. Wiśniewski, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2011.

Grupa Beskidzka GOPR, Regulamin Służby Górskiej – materiały wewnętrzne, niepublikowane.

Grupa Beskidzka GOPR, statystyki działań ratowniczych – materiały wewnętrzne, niepublikowane.

Grupa Jurajska GOPR, statystyki działań ratowniczych – materiały wewnętrzne, niepublikowane.

Kogut B., *Rola i znaczenie współdziałania podmiotów państwowych oraz społecznych w zakresie bezpieczeństwa powszechnego – aspekty teoretyczne i praktyczne* [w:] *Racjonalizacja zarządzania jednolitymi formacjami mundurowymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne*, Tom IV, SGSP, Warszawa 2019.

Merkisz J., Nykaza A., *Perspektywy rozwoju i wykorzystania bezzałogowych statków powietrznych w służbach ratowniczych*, „Bezpieczeństwo i Ekologia" 2016, nr 6, Ceon.

Morozowicz K., Halemba P., *Ratownictwo górskie. Psychologiczne i organizacyjne aspekty zarządzania bezpieczeństwem w górach*, AWF, Katowice 2012.

Państwowy Instytut Geologiczny, http://jaskiniepolski.pgi.gov.pl, dostęp: 15.12.2020 r.

Puczyłowski T., *Turystyka jaskiniowa – kolejne wyzwanie dla ratownictwa górskiego*, „Bezpieczeństwo – Teoria i Praktyka" 2019, nr 2, Kraków.

Radkowski R., *Ratownictwo w górach – problematyka odpowiedzialności za organizację działań*, „Zeszyty Naukowe SGSP" 2015, nr 53(1).

Regulamin Służby Górskiej GOPR, www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=HyXfX6KSJeyIjLsPudSzsAo&q=Regulamin+Służby+Górskiej+GOPR, dostęp: 18.12.2020 r.

Regulamin Straży Ratunkowej TOPR, http://www.topr.pl/organizacja-topr/regulamin-stra%C5%BCy-ratunkowej, dostęp: 18.12.2020 r.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, Dz.U. poz. 1319.

Ruczkowski P., Status prawny ratowników górskich – wybrane zagadnienia, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/156639/ruczkowski_status_prawny_ratownikow_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Skrypt do szkolenia z ratownictwa wysokościowego realizowanego przez KSRG w zakresie podstawowym, KG PSP, Warszawa 2019.

Statut Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, http://www.gopr.pl/gopr/statut-gopr, dostęp:15.12.2020 r.

Statut Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, http://www.topr.pl/organizacja-topr/statut-topr, dostęp: 18.12.2020 r.

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, Dz. U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1241 z późn. zm.

Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz. U. z 2017 r., poz. 2195.

Zarządzenie Naczelnika TOPR nr 5/2012 z dnia 25 maja 2012 r., www.google.com/search?client=firefoxd&q=Zarządzenie+Naczelnika+TOPR+nr+5%2F2012+z+dnia+25+maja+2012+r.

Zasady organizacji ratownictwa wysokościowego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym, Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, Warszawa 2020 r.

SUMMARY

Bogusław Kogut

Mountain, cave and high altitude rescue – service, organization, areas of activity

Safety constitutes a priority for every society, especially in the areas where provision of help poses a great threat to both those in danger and the rescuers. Conducting rescue operations in mountains, caves and high-altitude facilities requires special preparation. Adequately trained services, which include the Volunteer Mountain Rescue Service, the Tatra Volunteer Rescue Service, the Cave Rescue Group, operating within the structures of the Polish Mountaineering Association, and the State Fire Service, help people who find themselves in mortal danger. Appropriate mutual cooperation of these entities in large and complex rescue operations is a recipe for saving the life, health or property of our society.

Key words: mountain rescue, cave rescue, height rescue, rescue operations.

Data wpływu artykułu: 8.03.2021 r.
Data akceptacji artykułu: 30.03.2021 r.